
Ο ΠΥΡΓΟΣ ΤΩΝ ΛΕΟΝΤΩΝ (ΛΕΥΚΟΣ ΠΥΡΓΟΣ)

«Πύργος των Λεόντων (Λευκός Πύργος)»

Πάνος Χαρ. Μανιατόπουλος - Ιδιωτική Έκδοση – 2021

ΚΕΦΑΛΑΙΑ

1. Η ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
2. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΠΥΡΓΟΥ
3. Ο ΛΕΥΚΟΣ ΠΥΡΓΟΣ
4. Η ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ ΤΟΥ ΜΝΗΜΕΙΟΥ
5. Η ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗ ΤΟΥ ΠΥΡΓΟΥ
6. Η ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΠΥΡΓΟΥ
7. ΜΙΑ ΕΚΔΟΧΗ ΤΗΣ ΟΝΟΜΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΥΡΓΟΥ
8. ΟΙ ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ ΤΟΥ ΠΥΡΓΟΥ
9. Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΤΟΥ ΔΙΑΔΡΟΜΗ
10. Η ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ
11. Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΛΕΥΚΟΥ ΠΥΡΓΟΥ
12. ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΚΤΙΣΜΑΤΟΣ
13. ΧΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΛΕΥΚΟΥ ΠΥΡΓΟΥ ΣΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ
ΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ
14. Ο ΛΕΥΚΟΣ ΠΥΡΓΟΣ ΣΗΜΕΡΑ
15. ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΣΤΗΝ ΕΚΘΕΣΗ
16. ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Ο ΠΥΡΓΟΣ ΤΩΝ ΛΕΟΝΤΩΝ (ΛΕΥΚΟΣ ΠΥΡΓΟΣ)

1. Η ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Η Θεσσαλονίκη ιδρύθηκε το 316/315 π.Χ. από το βασιλιά της Μακεδονίας Κάσσανδρο. Ο αρχικός πληθυσμός της συγκροτήθηκε από κατοίκους 26 μικρών πόλεων της γύρω περιοχής, που μετεγκαταστάθηκαν σ' αυτήν. Ο Κάσσανδρος έδωσε στην πόλη το όνομα της συζύγου του και αδελφής του Μεγάλου Αλεξάνδρου...

Η επιλογή της συγκεκριμένης θέσης από τον Κάσσανδρο υπήρξε εξαιρετικά επιτυχής, όπως έδειξαν ο χρόνος και η ιστορία. Κτισμένη σε περιοχή πλούσια σε παραγωγικές πηγές, προστατευμένη από τον ορεινό όγκο του Χορτιάτη, στο βάθος του ασφαλούς για τα πλοία Θερμαϊκού κόλπου, ανοικτή στη θάλασσα επικοινωνία, με τους ποταμούς να ανοίγουν φυσικά περάσματα προς τη Βαλκανική ενδοχώρα, η Θεσσαλονίκη, πραγματικό σταυροδρόμι χερσαίων και υδάτινων δρόμων, έμελλε να έχει τη μοίρα που λίγες ευρωπαϊκές πόλεις ευτύχησαν να έχουν: μακραίωνη, αδιάσπαστη ιστορική παρουσία και την οντότητα μιας μεγαλούπολης.

Κοσμοπολίτικη στην αρχαιότητα, όπως δείχνει και η λατρεία διάφορων θεών, της αρχαίας Ελλάδας αλλά και ξενόφερτων από την Αίγυπτο και την Ανατολή, η Θεσσαλονίκη έκανε την γνωριμία της με το χριστιανισμό το έτος 50 μ.Χ. όταν ο Απόστολος Παύλος την επισκέφθηκε για πρώτη φορά και δίδαξε σε Εβραϊκή συναγωγή.

Στην εποχή του Βυζαντίου υπήρξαν περίοδοι που ήταν η σημαντικότερη πόλη μετά την Κωνσταντινούπολη, η «**Πρώτη μετά την Πρώτη**», όπως την αποκαλούν οι Βυζαντινοί συγγραφείς.

Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας διατήρησε τη σπουδαιότητά της, όντας το μεγαλύτερο αστικό κέντρο στο ευρωπαϊκό τμήμα της οθωμανικής αυτοκρατορίας με πολυφυλετική κοινωνία. Με την απελευθέρωσή της το 1912 ενσωματώθηκε στο Ελληνικό κράτος.

Λόγω της γεωπολιτικής της θέσης, η Θεσσαλονίκη υπήρξε ανέκαθεν σταυροδρόμι όπου συναντήθηκαν και συνυπήρξαν για μεγάλες χρονικές περιόδους άνθρωποι με διαφορετικές θρησκευτικές και πολιτιστικές καταβολές.

Ωστόσο, διατήρησε σταθερά την Ελληνικότητά της, η οποία ενδυναμώθηκε με την εγκατάσταση της Μικρασιατικής προσφυγιάς το 1922. Η έκθεση στο Λευκό Πύργο παρουσιάζει με συνοπτικό τρόπο όψεις της ιστορίας της πόλης διαχρονικά.

2. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΠΥΡΓΟΥ

Ο Λευκός Πύργος, το μνημείο-σύμβολο της Θεσσαλονίκης, που σήμερα υψώνεται μοναχικός στην παραλία της πόλης, στο παρελθόν αποτελούσε το νοτιοανατολικό πύργο της οχύρωσής της. Σύμφωνα με περιγραφές περιηγητών και παλαιές απεικονίσεις της πόλης, το θαλάσσιο τμήμα του τείχους, που κατεδαφίστηκε το 1867, είχε τρεις πύργους, από τους οποίους ο ανατολικός ήταν ο Λευκός Πύργος, κτισμένος ακριβώς στο σημείο όπου συναντιόταν το ανατολικό με το θαλάσσιο τείχος.

Η ακριβής χρονολόγησή του δεν είναι γνωστή, αλλά είναι σχεδόν βέβαιο ότι κτίσθηκε στα τέλη του 15ου αι., μετά την κατάκτηση της Θεσσαλονίκης από τους Τούρκους, και αντικατέστησε έναν παλαιότερο Βυζαντινό πύργο, ο οποίος αναφέρεται από το μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Ευστάθιο, στην περιγραφή της πολιορκίας της πόλης από της Νορμανδούς το 1185. Στη μακρά ιστορία του, ο πύργος έχει αλλάξει κατά καιρούς ονόματα και χρήσεις.

Τον 18ο αιώνα αναφέρεται ως "Φρούριο της Καλαμαριάς", ενώ το 19ο αιώνα ως "Πύργος των Γενιτσάρων" και "Πύργος του Αίματος". Τα δύο τελευταία ονόματα οφείλονται στο γεγονός ότι ήταν φυλακή βαρυποινιτών και η όψη του βαφόταν με αίμα από τις συχνές εκτελέσεις των φυλακισμένων από τους Γενίτσαρους. Το 1890 ένας κατάδικος για να αποκτήσει την ελευθερία του άσπρισε με ασβέστη τον πύργο και από τότε έμεινε η σημερινή ονομασία του, "Λευκός Πύργος".

Μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης, το 1912, ο πύργος περιήλθε στο Ελληνικό δημόσιο και είχε κατά καιρούς διάφορες χρήσεις. Στη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου στέγαζε το κέντρο διαβιβάσεων των Συμμάχων, ενώ το 1916 ένας του όροφος χρησιμοποιήθηκε για τη φύλαξη αρχαιοτήτων που

προέρχονταν από τις αρχαιολογικές δραστηριότητες των Βρετανικών δυνάμεων στη ζώνη ευθύνης τους.

Ακόμη χρησιμοποιήθηκε για την αεράμυνα της πόλης και ως Εργαστήριο Μετεωρολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Οι τελευταίοι που στεγάσθηκαν στον πύργο πριν από την αναστήλωσή του ήταν οι Ναυτοπρόσκοποι. Στην αρχή του 20ού αιώνα στο χώρο γύρω από τον πύργο λειτουργούσε το περίφημο καφενείο και το "Θέατρο του Λευκού Πύργου", που κατεδαφίστηκαν το 1954, με σκοπό την επέκταση του πάρκου.

Ο πύργος είναι κυλινδρικός με ύψος 33,90 μ. και διάμετρο 22,70 μ. Έχει ισόγειο και έξι ορόφους, που επικοινωνούν με εσωτερικό κλιμακοστάσιο μήκους 120 μ., το οποίο ελίσσεται κοχλιωτά σε επαφή με τον εξωτερικό τοίχο, αφήνοντας στο κέντρο έναν κυκλικό πυρήνα διαμέτρου 8,50 μ. Έτσι, σε κάθε όροφο σχηματίζεται μια κεντρική κυκλική αίθουσα, με την οποία επικοινωνούν μικρότερα τετράπλευρα δωμάτια, ανοιγμένα στο πάχος του εξωτερικού τοίχου.

Ο τελευταίος όροφος έχει μόνο την κεντρική αίθουσα και έξω από αυτήν δημιουργείται δώμα, που προσφέρει εξαιρετική θέα του γύρω τοπίου της πόλης και της θάλασσας. Όπως δείχνουν οι ιστορικές μαρτυρίες, αλλά και η εσωτερική διαρρύθμιση των χώρων, η ύπαρξη τζακιών, καπναγωγών και μικρών αφοδευτηρίων με αποχετευτικό σύστημα, ο πύργος δεν είχε μόνο αμυντική χρήση, αλλά ήταν και στρατιωτικό κατάλυμα.

Μέχρι τις αρχές του 20ού αιώνα ο πύργος περιβαλλόταν από χαμηλό οκταγωνικό περίβολο, ενισχυμένο με οκταγωνικούς πυργίσκους στις τρεις γωνίες του. Στο εσωτερικό του υπήρχαν ένα δερβισικό ησυχαστήριο, πυριτιδαποθήκες και δεξαμενή νερού, ενώ επάνω στην είσοδό του σωζόταν τουρκική επιγραφή που ανέφερε ότι ο πύργος του Λέοντος έγινε το 1535-1536, χρονολογία που πιθανώς αναφέρεται στην κατασκευή του περιβόλου.

Το 1983-1985 έγινε από την 9η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων η αναστήλωση του μνημείου και η μετατροπή του

σε εκθεσιακό χώρο. Με την ευκαιρία του εορτασμού των 2.300 χρόνων από την ίδρυση της Θεσσαλονίκης, στέγασε την έκθεση "Θεσσαλονίκη - Ιστορία και Τέχνη", ενώ το 2001 την περιοδική έκθεση "Ωρες Βυζαντίου - Καθημερινή ζωή στο Βυζάντιο".

Το Σεπτέμβριο του 2008 εγκαινιάστηκε η νέα μόνιμη έκθεση που αφορά την ιστορία της Θεσσαλονίκης από την ίδρυσή της μέχρι και τις μέρες μας.

Η έκθεση συγχρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Πολιτισμός, 2000-2006) και από το Ελληνικό Δημόσιο (Υπουργείο Πολιτισμού).

3. Ο ΛΕΥΚΟΣ ΠΥΡΓΟΣ

Ο Λευκός Πύργος της Θεσσαλονίκης είναι οχυρωματικό έργο Οθωμανικής κατασκευής του 15ου αιώνα (χτίστηκε πιθανόν μεταξύ 1450-70). Σήμερα θεωρείται χαρακτηριστικό μνημείο της Θεσσαλονίκης και είναι ό,τι έχει σωθεί από την κατεδαφισμένη Οθωμανική οχύρωση της πόλης. Η σημερινή μορφή του πύργου αντικατέστησε Βυζαντινή οχύρωση του 12ου αιώνα, για να χρησιμοποιηθεί στη συνέχεια ως κατάλυμα φρουράς Γενιτσάρων και ως φυλακή θανατοποινιτών. Σήμερα λειτουργεί ως μουσείο και είναι ένα από πιο γνωστά κτίσματα-σύμβολα πόλεων στην Ελλάδα. Έχει 6 ορόφους, 34 μέτρα ύψος και 70 μέτρα περίμετρο.

4. Η ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ ΤΟΥ ΜΝΗΜΕΙΟΥ

Ο Λευκός Πύργος, το σύμβολο της Θεσσαλονίκης, που σήμερα υψώνεται μοναχικός στην παραλία της πόλης, στο παρελθόν αποτελούσε τον νοτιοανατολικό πύργο της οχύρωσής της. Ο Λευκός Πύργος της Θεσσαλονίκης είναι ένας οχυρωματικός πύργος του 15ου αιώνα, ο οποίος χρησιμοποιήθηκε στη

συνέχεια ως κατάλυμα φρουράς Γενιτσάρων και ως φυλακή θανατοποινητών. Είναι ένα από τα πιο γνωστά κτίσματα-σύμβολα πόλεων στην Ελλάδα.

Η Θεσσαλονίκη είναι πρωτεύουσα του νομού Θεσσαλονίκης και η δεύτερη πόλη της Ελλάδας σε πληθυσμό. Βρίσκεται στο βόρειο - βορειανατολικό και ανατολικό τμήμα των ακτών του κόλπου της. Βορειοδυτικά, βορειοανατολικά, ανατολικά και νότια της κυρίως πόλης (Δήμου Θεσσαλονίκης) απλώνονται οι άλλοι δήμοι και κοινότητες που αποτελούν το πολεοδομικό της συγκρότημα.

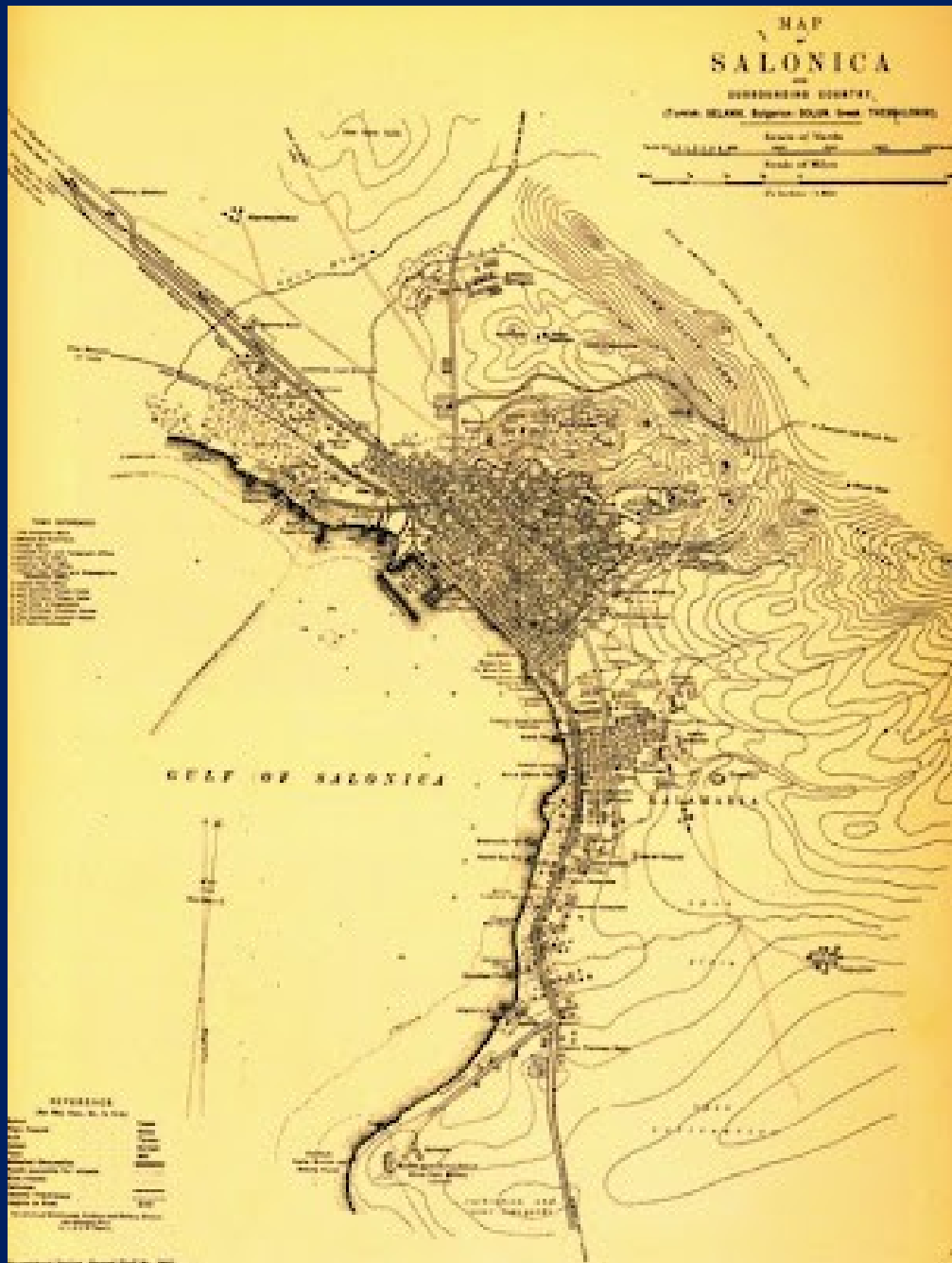
Είναι κτισμένη αμφιθεατρικά στις πλαγιές του Κέδρινου Λόφου και περιβάλλεται στα βόρεια από το δάσος του Σείχ Σου. Επίσης, βρίσκεται στα δυτικά του Νομού Θεσσαλονίκης και στο μυχό του Θερμαϊκού κόλπου. Αποτελεί το σημαντικότερο συγκοινωνιακό κόμβο της Βόρειας Ελλάδας, αφού από αυτήν περνούν οι αυτοκινητόδρομοι και οι σιδηρόδρομοι για την Ευρώπη.

Ακόμη, το λιμάνι της δημιουργεί ένα σταυροδρόμι μεταξύ της Ελλάδας και των χωρών της υπόλοιπης νοτιοανατολικής Ευρώπης. Λόγω της θέσης της, της ύπαρξης του λιμανιού αλλά και της φυσικής της οχύρωσης, η Θεσσαλονίκη αποτελεί έναν σημαντικό στρατηγικό, συγκοινωνιακό, εμπορικό και πολιτισμικό κόμβο από τα αρχαία χρόνια ως και σήμερα. Οι γεωγραφικές της συντεταγμένες είναι 22ο 56'40'' ανατολικά και 40ο38'21'' βόρεια.

Η Θεσσαλονίκη, λοιπόν, τοπογραφικά συχνά ορίζονταν από τους πολλούς χειμάρρους της. Ένας τέτοιος ξεκινούσε από ένα λατομείο στον Άγιο Παύλο ανατολικά του οποίου υπάρχει σήμερα το νεκροταφείο της Ευαγγελίστριας και συνεχίζοντας παράλληλα με την οδό Εθνικής Αμύνης κατέληγε, μέσω των προσχώσεων, στην δημιουργία ενός μικρού ακρωτηρίου.

Πάνω σε αυτό το ακρωτήριο πιθανολογείται ότι υπήρχε κάποιος μικρός οχυρωματικός πύργος ήδη από το 1185, έργο βυζαντινών, αν και υπάρχουν αμφιβολίες για το αν ο πύργος

του 1185 βρίσκονταν στο ακρωτήριο ή πιο δυτικά, περίπου στο ύψος του Βασιλικού Θεάτρου. Άλλοι πιστεύουν ότι δεν είναι ο

χειμάρρος της Ευαγγελίστριας υπεύθυνος για το ακρωτήριο αλλά ο χειμάρρος που περνούσε ανατολικά από το εβραϊκό νεκροταφείο και διακλαδίζονταν στο **Goz Dere (Λάκκο του Ματιού)** και στο **Kirishane (Χορδοποιείο)**.

Υπάρχει όμως μια κοινή συμφωνία για την προσχωματική φύση του ακρωτηρίου και των δυο ορμίσκων που διέθετε, που αποτέλεσαν την φυσική τοποθεσία δημιουργίας του Λευκού

Πύργου. Άλλωστε αυτή η λειτουργία διατηρήθηκε και τους μετέπειτα αιώνες με την λειτουργία της τεχνητής αποβάθρας όταν οι προσχώσεις αλλοίωσαν τον φυσικό του χαρακτήρα.

Ακόμα, σύμφωνα με περιγραφές περιηγητών και παλαιές απεικονίσεις της πόλης, το θαλάσσιο τμήμα του τείχους, που κατεδαφίστηκε το 1867, είχε τρεις πύργους, από τους οποίους ο ανατολικός ήταν ο Λευκός Πύργος, κτισμένος ακριβώς στο σημείο όπου συναντιόταν το ανατολικό με το θαλάσσιο τείχος. Έτσι, ο Λευκός Πύργος, είναι ένα μνημείο και το μουσείο στην προκυμαία της πόλης της Θεσσαλονίκης, πρωτεύουσα της περιοχής της Μακεδονίας στη Βόρεια Ελλάδα και ένα σύμβολο της ελληνικής κυριαρχίας στη Μακεδονία.

Ο Λευκός Πύργος είναι χτισμένος στα παράλια του Θερμαϊκού κόλπου, καθώς βρίσκεται στο νότιο μέρος της Θεσσαλονίκης. Επίσης, έχει $40^{\circ}37'35''\text{N}$ γεωγραφικό πλάτος και $22^{\circ}56'54''\text{E}$ γεωγραφικό μήκος. Ένας λόγος για τον οποίο ο Λευκός Πύργος είναι χτισμένος στη συγκεκριμένη θέση είναι και ότι βρίσκεται σε επικοινωνία με την θάλασσα, κάτι που βοηθούσε από παλιά στην ανάπτυξη του εμπορίου και στην επικοινωνία με άλλους λαούς μέσω της Μεσογείου. Με αυτόν τον τρόπο το εμπόριο γίνονταν πιο εύκολο, από τη στιγμή που η ναυτιλία ήταν κι αυτή πολύ ανεπτυγμένη.

5. Η ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗ ΤΟΥ ΠΥΡΓΟΥ

Περίπου ένα αιώνα μετά την κατάληψη της πόλης μια σειρά οχυρωματικών έργων δημιούργησαν νέα φρούρια στην πόλη και στα πλαίσια αυτής της δραστηριότητας είχαμε την δημιουργία του Πύργου. Κυριότερη πηγή για το έτος δημιουργίας είναι μια υπέρυθρη μαρμάρινη επιγραφή της εισόδου που πρώτος ανέφερε ο περιηγητής Εβλιγιά Τσελεμπή και μάλιστα υπάρχει μια φωτογραφία της από τον Γερμανό Στρουκ, (η επιγραφή σήμερα δεν υπάρχει – κατά άλλους σβήστηκε από τον Σουλτάνο Χαμίντ, κατά άλλους από την Ελληνική διοίκηση το 1937).

Ανάλογα με τον μεταφραστή – υπάρχουν μικρές διαφορές – στην επιγραφή διαβάζαμε με Αραβική γραφή:

«Κτισθέν κατά διαταγήν του λέοντος των ανδρείων Σουλεϊμάν, έγινε ο λέων όλων των φρουρίων. Με τα λεονταροπρόσωπα δρακόντεια πυροβόλα γύρω του, αρμόζει να ονομαστεί το φρούριο αυτό λεοντάρι των οχυρών, Έτος 942 της Εγίρας του Προφήτου».

Με άλλα λόγια ο πύργος κτίσθηκε από τον Σουλεϊμάν τον Νομοθέτη (ή Μεγαλοπρεπή) το έτος 942 της Εγίρας, δηλαδή το 1535 μ. κ. ε. Μια άλλη χρονολογία που αναφέρεται είναι το 974 της Εγίρας, δηλαδή το 1566 μ. κ. ε. Πάντως αξίζει να σημειωθεί ότι έχει εκτιμηθεί, μέσω δενδροχρονολόγησης, ότι τα ξύλινα υποστηρίγματα είναι βελανιδιές της Πίνδου κομμένες περίπου τον 15ο αιώνα.

Μερικοί θεωρούν ότι ο Σινάν, ο έμπιστος και διάσημος αρχιτέκτονας του Σουλεϊμάν, ευθύνεται για το σύμβολο της Θεσσαλονίκης αλλά πιθανότατα αποτελεί απλή φήμη μιας και δεν έχουμε κάποια σχετική μαρτυρία, ενώ συνολικά στον Σινάν αποδίδονται εκατοντάδες έργα.

Η φήμη ότι είναι έργο Βενετών τεχνιτών διαψεύδεται οριστικά από μια άλλη εσωτερική επιγραφή που αναφέρει για μεγάλη ανακατασκευή, (με αγγαρεία – δηλαδή υποχρεωτική συμμετοχή του λαού), το 1619 και μετέπειτα αναφορές αναφέρουν ότι εκείνη υπήρξε η ημερομηνία κτίσης. Άλλωστε η τοιχοδομία συνάδει με άλλες Οθωμανικές κατασκευές της περιόδου για τις οποίες έχουμε περισσότερες πληροφορίες.

Έχει διατυπωθεί η υπόθεση ότι αρχιτέκτονας του Πύργου ήταν ο Μιμάρ Σινάν, ο διάσημος αρχιτέκτονας του Σουλεϊμάν, λόγω της ομοιότητας με ανάλογο πύργο στη Valona (Αυλώνα) της Αλβανίας που κτίστηκε τη δεκαετία του 1530. Πολύ πιθανόν όμως αυτό να αποτελεί απλή φήμη, επειδή δεν έχουμε κάποια σχετική μαρτυρία, ενώ συνολικά στον Σινάν αποδίδονται εκατοντάδες έργα.

6. Η ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΠΥΡΓΟΥ

Αρχικά ο Πύργος χτίσθηκε χωρίς το περίφημο περιτοίχισμα του. Αντίθετα είχε μια κωνική μολυβδαΐνια σκεπή και ανάμεσα στις σημερινές πολεμίστρες ξεπρόβαλλαν τα κανόνια που έλεγχαν τον Θερμαϊκό Κόλπο και έριχναν βλήματα «40 οκάδων σε μήκος 8 μιλίων».

Πολύ πιθανόν, η υπέρθυρη μαρμάρινη επιγραφή στην είσοδο του εξωτερικού περιβόλου να αναφέρονταν μάλλον στο πυροβολοστάσιο, που ήταν η κύρια αποστολή του.

Ο ίδιος ο Πύργος είναι κυλινδρικός με ύψος 33,9 μ., περίμετρο 70 μ. και διάμετρο 22,7 μ. Έχει ισόγειο και 6 ορόφους, που επικοινωνούν με εσωτερική σκάλα μήκους 120 μ., που ελίσσεται κοχλιωτά και σε επαφή με τον εξωτερικό τοίχο, αφήνοντας στο κέντρο έναν κυκλικό πυρήνα διαμέτρου 8,5 μ.

Έτσι, σε κάθε όροφο σχηματίζεται μια κεντρική κυκλική αίθουσα, με την οποία επικοινωνούν μικρότερα τετράπλευρα δωμάτια, ανοιγμένα στο πάχος του εξωτερικού τοίχου. Ο τελευταίος όροφος έχει μόνο την κεντρική αίθουσα και έξω από αυτήν δημιουργείται ένα δώμα, που προσφέρει εξαιρετική θέα του γύρω τοπίου της πόλης και της θάλασσας.

Γύρω από τον πύργο υπήρχε χαμηλός οκταγωνικός περίβολος (προτείχισμα), που δεν γνωρίζουμε το πότε χτίσθηκε, αλλά γνωρίζουμε τη μορφή του. Είχε σχήμα οκταγώνου, ύψος περίπου 5 μέτρα και είχε 3 οκταγωνικούς πυργίσκους σε 3 ακμές του, εξοπλισμένοι και αυτοί με τηλεβόλα. Αυτός ο περίβολος χρησίμευε κυρίως για να προστατεύει τον Πύργο από τη θάλασσα, αλλά θεωρείται πιθανή η χρήση του και για την τοποθέτηση βαρέων πυροβόλων, που θα έλεγχαν την ακτογραμμή και το λιμάνι.

Είναι ενδιαφέρον να παρατηρήσουμε ότι στρέφονταν προς την πόλη, ενώ ο Πύργος βασιζόταν στο ίδιο του το μέγεθος για άμυνα προς το εξωτερικό. Ο περίβολος αυτός κατεδαφίστηκε

στις αρχές του 20ου αιώνα. Υπήρχε κι ένας ακόμη δώροφος πυργίσκος και διάφορα άλλα κτίσματα στο εσωτερικό. Η είσοδος του περιτοιχίσματος, από το βορρά και σε ευθεία με την είσοδο του Πύργου, λεγόταν Πύλη του Ντιβάν Χανέ.

Μερικές πηγές αναφέρουν το διοικητή των γενίτσαρων ως Divan Efendi, ενώ άλλες με τον τίτλο αυτόν αναφέρουν το διοικητή της Ακρόπολης, δηλαδή του συγκροτήματος του Επταπυργίου (γνωστού και ως Kucuk Selanik, Μικρή Θεσσαλονίκη). Αυτό είναι ενδεικτικό της πολυπολικότητας της Οθωμανικής εξουσίας και των ανταγωνισμών μεταξύ γενίτσαρων και κεντρικής εξουσίας. Ο Πύργος διέθετε κι άλλες συμπληρωματικές κατασκευές, απαραίτητες για τη λειτουργία του ως κατάλυμα, όπως τζάκια και αφοδευτήρια, μέσα στο κυρίως κτίσμα και αποθήκες, δεξαμενές νερού, έξω από το κυρίως κτίσμα.

7. ΜΙΑ ΕΚΔΟΧΗ ΤΗΣ ΟΝΟΜΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΥΡΓΟΥ

Ιδρύοντας τη Θεσσαλονίκη ο βασιλιάς Κάσσανδρος φρόντισε και για την οχύρωση της πόλης, όπως μαρτυρούν μικρά τμήματα από την αρχική φάση της οχύρωσης που βρέθηκαν ενσωματωμένα στη μεταγενέστερη οχύρωση των Βυζαντινών χρόνων.

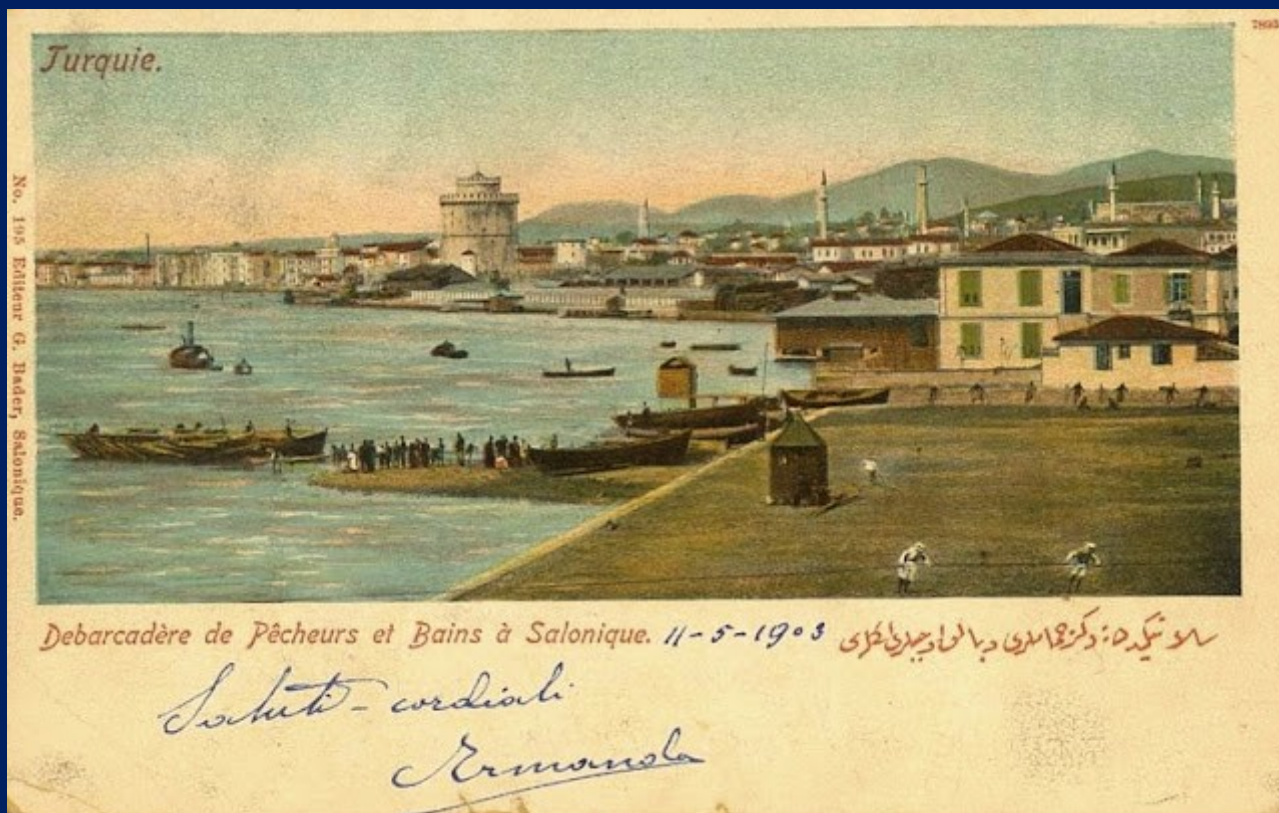
Μεγάλη επέμβαση στην οχύρωση επέφερε η πρωτοβουλία του Γαλέριου με τη δημιουργία στο ανατολικό τμήμα της πόλης εκτεταμένου ανακτορικού συγκροτήματος. Στους αιώνες που ακολουθούν τα τείχη ενισχυμένα με πύργους, πύλες και προτείχισμα που τους χάρισαν οι υστερορωμαϊκοί και βυζαντινοί χρόνοι θα αντιμετωπίσουν τις ληστρικές επιδρομές Βουλγάρων αλλά δεν θα μπορέσουν να αντισταθούν στους Νορμανδούς της Σικελίας.

Επισκευές μαρτυρούνται και στην περίοδο των Παλαιολόγων (πύλη Άννας Παλαιολογίνας στην Ακρόπολη) κυρίως όμως κατά την Τουρκοκρατία οπότε επιχειρούνται ανακατατάξεις και προσθήκες (Λευκός Πύργος, Επταπύργιο, Πύργος Τριγωνίου). Είναι κυκλικός και το όνομα Λευκός το πήρε από το χρώμα της πέτρας που κατασκευάστηκε, που ήταν κατάλευκη, κτίστηκε κοντά στον παλιό Βυζαντινό πύργο που τοποθετείται στην θέση του σημερινού Βασιλικού θεάτρου

Ο λαογράφος Ηλίας Πετρόπουλος στο βιβλίο του «**Ονοματοθεσία Οδών και Πλατειών**» αναφέρει για τον Λευκό Πύργο στην Θεσσαλονίκη:

«Μπρος στον Λευκό Πύργο βλέπεις την Πλατεία του Λευκού Πύργου και τα κηπάρια του Λευκού Πύργου. Οι ονομασίες αυτές είναι ανεπίσημες καθιερωμένες από τον λαό. Η ονομασία Λευκός Πύργος είναι μετάφραση από τα Ισπανό-Εβραϊκά. Διόλου δεν αποκλείω την περίπτωση όπου κάποιος φωστήρας

θα προτείνει την ονομασία του Οθωμανικού οχυρού σε Άσπρο Πύργο»

8. ΟΙ ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ ΤΟΥ ΠΥΡΓΟΥ

Μέσα στο πέρασμα των χρόνων ο Λευκός Πύργος άλλαξε πολλά ονόματα μέχρι να καταλήξει στην σημερινή του ονομασία. Στην αρχή ονομάστηκε Πύργος των Λεόντων και έπειτα, στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, πήρε διάφορες άλλες ονομασίες.

Από τον 17ο αιώνα ονομαζόταν «Φρούριο της Καλαμαριάς» **Kelemeriye Kal'asi** και κατά τον 19ο αιώνα, οπότε λειτουργούσε ως φυλακή βαρυποινιτών, «Πύργος των Γενιτσάρων» και «**Kanlı-Kule**», δηλαδή Πύργος του Αίματος, γιατί οι Τούρκοι τον χρησιμοποιούσαν ως φυλακή μελλοθανάτων και τόπο βασανιστηρίων, οι οποίοι συχνά εκτελούνταν από τους Γενιτσάρους γεμίζοντας με αίμα τους τοίχους.

Το 1890 ο φυλακισμένος βαρυποινίτης στον πύργο Nathan Gueledi, τον ασβέστωσε με αντάλλαγμα την ελευθερία του. Από τότε αναφέρεται ως BeyazKule, δηλαδή Λευκός Πύργος. Μέχρι το 1912 ο Χριστιανικός πληθυσμός συνεχίζει να τον αναφέρει Kanli-Kule , ενώ ο Εβραϊκός υιοθετεί το Torre Blanca, που υιοθετούν και οι Τούρκοι ως Beyaz-Kule, δηλαδή Λευκός Πύργος.

Το αρχικό του όνομα υπήρξε, εύλογα, «Πύργος των Λεόντων» ενώ αργότερα ανεπίσημα ονομάστηκε «Πύργος της Καλαμαριάς» και «Πύργος των Γενίτσαρων», (Καλαμαριά ονομάζονταν παλιά η περιοχή του σημερινού Ευκλείδη μέχρι την παραλία). Μέχρι το 1826 χρησιμεύει σαν φρούριο και σε αυτόν σταθμεύει το μεγαλύτερο μέρος της φρουράς των Γενίτσαρων – χρησιμεύει και ως φυλακή αλλά μόνο συμπληρωματικά προς τις ανάγκες των ίδιων των γενίτσαρων.

Το κάστρο της Καλαμαριάς (Kelemeriye Kal'asi) που αναφέρει ο Εβλίγια Τσελεμπή διέθετε και τον προαναφερθείσα διώροφο πυργίσκο που λειτουργούσε ως mescid, δηλαδή τζαμί χωρίς μιναρέ. Επίσης γνωρίζουμε ότι διέθετε τον Mahmud Aga Zeviyе, δηλαδή τον τεκέ του Μαχμούντ Αγά, (ο τεκές ήταν ένα ησυχαστήριο των δερβίσιδων – ένα παρακλάδι του σουνιτικού Ισλάμ.

Ο όρος μοναστήρι δεν αποδίδει σωστά το νόημα του αφού ήταν μυστικιστικά κέντρα προσβάσιμα στο λαό που ορισμένα δέχονταν και χριστιανούς ως μέλη τους), μιας και οι γενίτσαροι είχαν μια ιδιαίτερη σχέση με το τάγμα των Μπετακσήδων αν και ο συγκεκριμένος μάλλον συνδέονταν με τους Kadiri. Υπήρχε και ανώνυμο τέμενος που επέζησε τουλάχιστον μέχρι το 1906 και κατεδαφίστηκε από τις ίδιες τις Οθωμανικές αρχές της πόλης. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι γενίτσαροι είχαν μετατραπεί από ένα επίλεκτο στρατιωτικό σώμα σε ένα ημιαυτόνομο και ανεξέλεγκτο τάγμα το οποίο μέχρι τον 18ο αιώνα είχε μετατραπεί σε ένοπλη τάξη εμπόρων, στρατιωτών που παράλληλα υποχρέωναν σε καταβολή προστασίας ανεξαρτήτως θρησκευματος και ουσιαστικά έλεγχαν τις αγορές δέρματος, τροφίμων και τσόχας. Η Θεσσαλονίκη ήταν σημαντικό κέντρο με περίπου 6.000

γενίτσαρους οργανωμένους σε 3 ορτάδες.

Η παράλογη βία και απληστία τους προς τους κατοίκους της πόλης ανεξαρτήτως θρησκείας και η δημιουργία δομών παράλληλων με το οθωμανικό κράτος ήταν μια μόνιμη πληγή σε κάθε Σουλτάνο – άλλωστε όλες οι θρησκευτικές ομάδες της πόλης τονίζουν ότι αυτές ήταν ο ιδιαίτερος στόχος των γενίτσαρων. Αποκαλυπτικό είναι ότι τις περισσότερες πληροφορίες για τις συνθήκες κράτησης έχουμε από τον φιλέλληνα δικαστή Χαϊρουλάχ που φυλακίστηκε ο ίδιος λόγω των προσπαθειών του να θέσει τέρμα στις σφαγές των γενίτσαρων το 1821 μετά την επανάσταση στην Χαλκιδική.

Τελικά στις 16 Ιουνίου 1826 ο Μαχμούντ ο Β' διατάζει την εξόντωση τους και με επίκεντρο την Θεσσαλονίκη οργανώνεται η εξόντωση τους σε όλη την Αυτοκρατορία. Περίπου 3.000 επιβιώνουν και συλλαμβάνονται μετά από σκληρές μάχες με τον Οθωμανικό στρατό και μεταφέρονται στον Πύργο όπου και εκτελούνται μαζικά.

Τότε είναι που ο Λευκός Πύργος αποκτά το όνομα «Kanli Kule» (Πύργος του Αίματος) – επαναλαμβάνω ότι το όνομα δεν

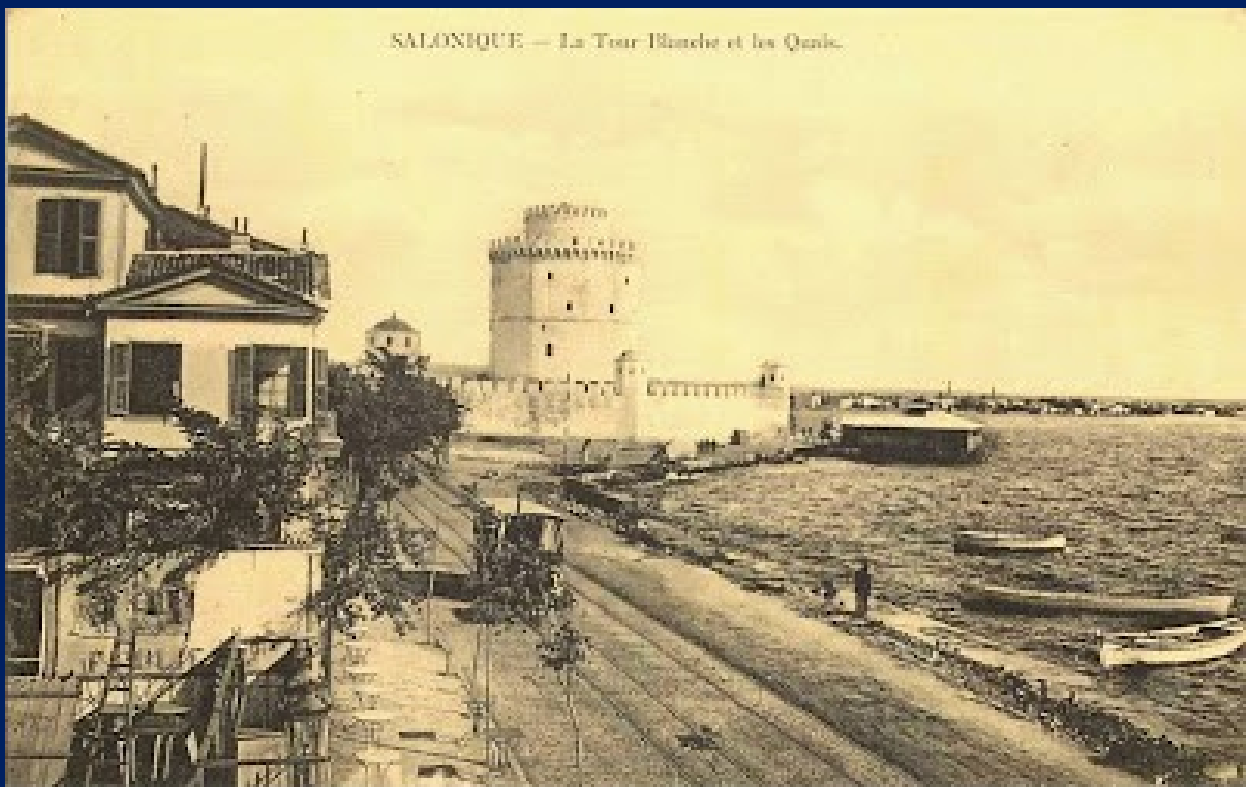
συνδέεται με τις εκτελέσεις των Γενίτσαρων πιο πριν όπως κατά κόρον γράφεται αφού το όνομα μέχρι τότε είναι είτε Πύργος της Καλαμαριάς, είτε Πύργος των Γενίτσαρων.

Η μετέπειτα χρήση του ως φυλακή και τόπος εκτελέσεων που κοινοποιούνταν με έναν κανονιοβολισμό, διατήρησαν το όνομα. Βρήκα πολλές αναφορές στο ότι οι φυλακισμένοι στον Πύργο ήταν κυρίως για πολιτικά εγκλήματα αλλά καμία επίσημη πηγή δεν επιβεβαίωσε αυτή την πληροφορία. Με την πάροδο του χρόνου ο ρόλος του Πύργου μεταστράφηκε και από προστασία από εξωτερικές απειλές, έγινε μέρος του σχεδίου ελέγχου της ίδιας της πόλης.

Η ύπαρξη του περιτοιχίσματος μόνο προς την μεριά της πόλης επιβεβαιώνει την σοβαρότητα των ταραχών που ξεσπούσαν στην πόλη μέχρι και τον 18ο αιώνα λόγω επισιτιστικών προβλημάτων. Μάλιστα όπως ισχυρίζονται ορισμένοι ιστορικοί ο Πύργος των Γενίτσαρων ήταν ένα αντίβαρο στην εξουσία του νόμιμου Οθωμανού διοικητή της πόλης που έδρευε στο Γεντί Κουλέ – κάτι και που διαπίστωσαμε νωρίτερα με την διχογνωμία για το τίτλο του Divan Efendi.

Το επίσημο όνομα του ως Πύργος των Λεόντων και το ανεπίσημο ως Kanlı Kule υπήρξαν τα ονόματα του μέχρι το 1891 όταν ένα Εβραίος κρατούμενος, ο Νατάν Γκιντιλί (Nathan Guidili), καταδικασμένος για ένα ερωτικό έγκλημα, τον ασπρίζει με αντάλλαγμα την μείωση της ποινής και άρα την απελευθέρωση του.

Ο λόγος δεν είναι γνωστός – η λαϊκή μυθολογία λέει ότι ήταν επιθυμία του Σουλτάνου ώστε να φανεί ότι κάτι αλλάζει μετά την Συνθήκη του Αγ.Στεφάνου ή με το τέλος του Tanzimat – διατηρούμε την δυνατότητα να δούμε με αμφιβολία αυτές τις δικαιολογίες. Πιο πιθανό είναι να συνδέονται με την απόφαση για χρησιμοποίηση μόνο του Γεντί Κουλέ ως των φυλακών της πόλης (μέχρι το 1989!), την έναρξη της κατεδάφισης του περιτοιχίσματος και μια συνειδητή προσπάθεια αποσύνδεσης του Πύργου από το αιματηρό παρελθόν του.

Βέβαια γνωρίζουμε ότι οι Έλληνες της πόλης ήξεραν Λαδίνο/Ισπανοεβραϊκά ώστε να μπορούν να κινούνται στην πόλη και πολλές περιοχές της πόλης ήταν γνωστές αποκλειστικά από τα Εβραϊκά τους ονόματα μέχρι και το 1943 όταν ο Δήμος πήρε την πρωτοβουλία και μετονόμασε όλα τα Εβραϊκά τοπωνύμια εκμεταλλευόμενος τις εκτοπίσεις των Εβραίων στο Αουσβιτς. Πάντως με μια ομιλία μου με έναν τοπικό ιστορικό συμφώνησε ότι η χρησιμοποίηση του Λευκός έναντι του Άσπρος «**μυρίζει επίσημη μετάφραση και όχι αυθόρμητη λαϊκή ονοματοδοσία**».

Άλλωστε δεν είναι η πρώτη φορά που αυτό θα συνέβαινε στα Βαλκάνια ή στην ίδια την Θεσσαλονίκη. Το όνομα Αγία Σοφία είχε διατηρηθεί τόσο από το τζαμί Aya Sofia Cami'ı στο οποίο είχε μετατραπεί η εκκλησία, τόσο από την ομώνυμη εβραϊκή συνοικία. Αντίστοιχα το Τουρκικό λουτρό στη θέση Λουλουδάδικα ονομάζεται από τον λαό Yahudi Hamam, δηλαδή Εβραϊκό χαμάρ γιατί βρισκόνταν μέσα στην Εβραϊκή συνοικία Kulhan.

Η πιθανή Εβραϊκή προέλευση της λέξης και η βαθύτατη ειρωνεία του γεγονότος με οδήγησαν σε περαιτέρω έρευνες. Την ίδια

άποψη υποστηρίζει ο μεγάλος Σαλονικιός λαογράφος και λογοτέχνης Αλμπέρτος Ναρ, που είχε μια αμοιβαία αντιπάθεια με τον Πετρόπουλο για να κατηγορηθεί ότι ο ένας αντιγράφει τον άλλον, δεν ξέρω όμως αν την βάσιζε στην ανάγνωση των Εβραϊκών εφημερίδων της εποχής – μια έρευνα στην μοναδική Ελληνική εφημερίδα έδειξε ότι την απουσία του Κανλί Κουλέ και την ύπαρξη του Μπεάζ Κουλέ.

Οτι το Λευκός Πύργος δεν ήταν δημοφιλές στην Ελληνορθόδοξη μειονότητα της πόλης αντικατοπτρίζεται στην δίγηση της σαλονικιάς Ζορζέτας Ποζέλλι, εγγονής του Βιταλιάνο μεγάλου αρχιτέκτονα της πόλης που μας έδωσε το Κονάκι, την έδρα του Πρώην Υπουργείου Γενικής Διοίκησης Μακεδονίας:

"Βγαίνοντας από το μπαλκόνι του σπιτιού μου το πρώτο πράγμα που βλέπω είναι ο Λευκός Πύργος και θυμάμαι τα όσα άκουσα από αυτόν για τους δικούς μου. «Μπεαζ Κουλέ» τον έλεγαν οι Τούρκοι αλλά στα σπίτια μεταξύ των οικογενειών ονομάζονταν Καννλλ Κουλέ" (από το καν που σημαίνει αίμα, δηλαδή ματωμένος πύργος).

9. Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΤΟΥ ΔΙΑΔΡΟΜΗ

Σύμφωνα με περιγραφές περιηγητών και παλαιές απεικονίσεις της πόλης, το θαλάσσιο τμήμα του τείχους, που κατεδαφίστηκε το 1867, είχε τρεις πύργους, από τους οποίους ο ανατολικός ήταν ο Λευκός Πύργος, κτισμένος ακριβώς στο σημείο όπου συναντιόταν το ανατολικό με το θαλάσσιο τείχος.

Η ακριβής χρονολόγησή του δεν είναι γνωστή, αλλά είναι σχεδόν βέβαιο ότι κτίστηκε στα τέλη του 15ου αι., μετά την κατάκτηση της Θεσσαλονίκης από τους Τούρκους, και αντικατέστησε έναν παλαιότερο Βυζαντινό πύργο, ο οποίος συνέδεε το ανατολικό τμήμα της οχύρωσης της Θεσσαλονίκης (που σώζεται και σήμερα), με το θαλάσσιο (το οποίο κατεδαφίστηκε το 1867) και ο οποίος αναφέρεται από το μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Ευστάθιο, στην περιγραφή της πολιορκίας της πόλης από τους Νορμανδούς το 1185.

Παλιότερα πιστευόταν και πως ήταν έργο των Βενετών αλλά αυτό έχει πια απορριφθεί από τη σύγχρονη ιστοριογραφία. Κατά μία εκδοχή, η χρονολογία κατασκευής του μνημείου τοποθετείται περί το 1450-1470, λίγο μετά την κατάληψη της Θεσσαλονίκης από τους Τούρκους (1430) και πρόκειται για ένα από τα πρωιμότερα δείγματα Οθωμανικής οχυρωματικής που λαμβάνει υπόψη της το πυροβολικό.

Η παράλογη βία των Τούρκων και η απληστία τους προς τους κατοίκους της πόλης ανεξαρτήτως θρησκείας καθώς και η δημιουργία δομών παράλληλων με το οθωμανικό κράτος ήταν μια μόνιμη πληγή σε κάθε Σουλτάνο – άλλωστε όλες οι θρησκευτικές ομάδες της πόλης τονίζουν ότι αυτές ήταν ο ιδιαίτερος στόχος των γενίτσαρων.

Αποκαλυπτικό είναι ότι τις περισσότερες πληροφορίες για τις συνθήκες κράτησης έχουμε από τον φιλέλληνα δικαστή Χαϊρουλάχ που φυλακίστηκε ο ίδιος λόγω των προσπαθειών του να θέσει τέρμα στις σφαγές των γενίτσαρων το 1821 μ.Χ. μετά την επανάσταση στην Χαλκιδική. Τελικά στις 16 Ιουνίου 1826 μ. Χ. ο Μαχμούντ ο Β' διατάζει την εξόντωσή τους και με επίκεντρο την Θεσσαλονίκη οργανώνεται ο αφανισμός τους σε όλη την Αυτοκρατορία.

Περίπου 3.000 επιβιώνουν και συλλαμβάνονται μετά από σκληρές μάχες με τον οθωμανικό στρατό και μεταφέρονται στον Πύργο όπου και εκτελούνται μαζικά. Τότε είναι που ο Λευκός Πύργος αποκτά το όνομα «Kanlı Kule» (Πύργος του Αίματος) – λόγω της σφαγής των Γενίτσαρων. Η μετέπειτα χρήση του ως φυλακή και τόπος εκτελέσεων που κοινοποιούνταν με έναν κανονιοβολισμό, διατήρησαν το όνομα. Υπάρχουν αναφορές ότι οι φυλακισμένοι στον Πύργο ήταν κυρίως για πολιτικά εγκλήματα αλλά καμία επίσημη πηγή δεν επιβεβαιώνει αυτή την πληροφορία.

Με την πάροδο του χρόνου ο ρόλος του Πύργου μεταστράφηκε και από προστασία εξωτερικών απειλών, έγινε μέρος του σχεδίου ελέγχου της ίδιας της πόλης. Η ύπαρξη του περιτοιχίσματος μόνο προς την μεριά της πόλης επιβεβαιώνει την σοβαρότητα των ταραχών που ξεσπούσαν στην πόλη μέχρι και τον 18ο αιώνα λόγω επισιτιστικών προβλημάτων.

Μάλιστα όπως ισχυρίζονται ορισμένοι ιστορικοί ο Πύργος των Γενίτσαρων ήταν ένα αντίβαρο στην εξουσία του νόμιμου Οθωμανού διοικητή της πόλης που έδρευε στο Γεντί Κουλέ – κάτι που διαπιστώσαμε και νωρίτερα με την διχογνωμία για το τίτλο του **Divan Efendi**. Ενώ υπάρχουν διάφορες πηγές από τις οποίες μαθαίνουμε ότι σύντομα το **Kanli Kule** μετονομάζεται σε **Beyaz Kule**, δηλαδή Άσπρος Πύργος.

Χρονολόγηση κορμών ξύλου που χρησιμοποιήθηκαν στο Λευκό Πύργο έδειξε ότι κόπηκαν το έτος 1535 αλλά υπάρχει η πιθανότητα οι κορμοί να χρησιμοποιήθηκαν σε εκτεταμένη επισκευή του μνημείου. Όλα αυτά καταδεικνύουν τις δυσκολίες στη χρονολόγηση μνημείων της οθωμανικής στρατιωτικής αρχιτεκτονικής της εποχής της Αναγέννησης.

Γύρω από τον πύργο υπήρχε χαμηλός οκταγωνικός περίβολος (προτείχισμα) με τρεις επίσης οκταγωνικούς πύργους, το οποίο κατεδαφίστηκε στις αρχές του 20ου αι. Ο περίβολος αυτός χρησίμευε κυρίως για να προστατεύει τον Πύργο από τη θάλασσα αλλά θεωρείται πιθανή η χρήση του και για την τοποθέτηση βαρέων πυροβόλων τα οποία θα έλεγχαν την ακτογραμμή και το λιμάνι.

10. Η ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ

Ο πύργος είναι κυλινδρικός με ύψος 33,90 μ. και διάμετρο 22,70 μ. Έχει ισόγειο και έξι ορόφους, που επικοινωνούν με εσωτερικό κλιμακοστάσιο μήκους 120 μ., το οποίο ελίσσεται κοχλιωτά σε επαφή με τον εξωτερικό τοίχο, αφήνοντας στο κέντρο έναν κυκλικό πυρήνα διαμέτρου 8,50 μ. Έτσι, σε κάθε όροφο σχηματίζεται μια κεντρική κυκλική αίθουσα, με την οποία επικοινωνούν μικρότερα τετράπλευρα δωμάτια, ανοιγμένα στο πάχος του εξωτερικού τοίχου.

Ο τελευταίος όροφος έχει μόνο την κεντρική αίθουσα και έξω από αυτήν δημιουργείται δώμα, που προσφέρει εξαιρετική θέα του γύρω τοπίου της πόλης και της θάλασσας. Όπως δείχνουν οι ιστορικές μαρτυρίες, αλλά και η εσωτερική διαρρύθμιση των χώρων, η ύπαρξη τζακιών, καπναγωγών και μικρών αφοδευτηρίων με αποχετευτικό σύστημα, ο πύργος δεν είχε μόνο αμυντική χρήση, αλλά ήταν και στρατιωτικό κατάλυμα.

Μέχρι τις αρχές του 20ού αιώνα ο πύργος περιβαλλόταν από χαμηλό οκταγωνικό περίβολο, ενισχυμένο με οκταγωνικούς πυργίσκους στις τρεις γωνίες του. Στο εσωτερικό του υπήρχαν ένα δερβίσικο ησυχαστήριο, πυριτιδαποθήκες και δεξαμενή νερού, ενώ επάνω στην είσοδό του σωζόταν τουρκική επιγραφή που ανέφερε ότι ο πύργος του Λέοντος έγινε το 1535-1536, χρονολογία που πιθανώς αναφέρεται στην κατασκευή του περιβόλου.

Ο περίβολος αυτός χρησίμευε κυρίως για να προστατεύει τον

Πύργο από τη θάλασσα αλλά θεωρείται πιθανή η χρήση του και για την τοποθέτηση βαρέων πυροβόλων τα οποία θα έλεγχαν την ακτογραμμή.

Κατά την Τουρκοκρατία έγιναν προσθήκες και τροποποιήσεις στα τείχη της πόλης, στις οποίες εντάσσεται και ο Λευκός Πύργος, μαζί με το Επταπύργιο και τον Πύργο Τριγωνίου. Ο τελευταίος χρονολογείται τον 16ο αιώνα. Στη μακρά ιστορία του, ο πύργος έχει αλλάξει κατά καιρούς ονόματα και χρήσεις.

Τον 18ο αιώνα αναφέρεται ως "Φρούριο της Καλαμαριάς", ενώ το 19ο αιώνα ως "Πύργος των Γενιτσάρων" και "Πύργος του Αίματος". Τα δύο τελευταία ονόματα οφείλονται στο γεγονός ότι ήταν φυλακή βαρυποινιτών και η όψη του βαφόταν με αίμα από τις συχνές εκτελέσεις των φυλακισμένων από τους Γενίτσαρους.

Μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης, το 1912, ο πύργος περιήλθε στο ελληνικό δημόσιο και είχε κατά καιρούς διάφορες χρήσεις. Στη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου στέγαζε το κέντρο διαβιβάσεων των Συμμάχων, ενώ το 1916 ένας του όροφος χρησιμοποιήθηκε για τη φύλαξη αρχαιοτήτων που

προέρχονταν από τις αρχαιολογικές δραστηριότητες των βρετανικών δυνάμεων στη ζώνη ευθύνης τους.

Ο όρος μοναστήρι δεν αποδίδει σωστά το νόημα του αφού ήταν μυστικιστικά κέντρα προσβάσιμα στο λαό που ορισμένα δέχονταν και χριστιανούς ως μέλη τους, μιας και οι γενίτσαροι είχαν μια ιδιαίτερη σχέση με το τάγμα των Μπετακσήδων αν και ο συγκεκριμένος μάλλον συνδέονταν με τους Kadiri.

11. Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΛΕΥΚΟΥ ΠΥΡΓΟΥ

Ο Λευκός Πύργος εξακολουθεί να παραμένει για πολλά χρόνια ακόμη σύμβολο τυραννίας. Ο Χρ. Γουγούσης γράφει σχετικά:

«Το μόνον γνωστόν είναι ότι, κατά την Ελληνικήν Επανάστασιν (1821) και εντεύθεν, μέχρι προ εικοσαετίας περίπου, ο μιν Λευκός Πύργος ήτο το κεντρικόν σφαγείον και βασανιστηρίον των Χριστιανών, τα δε πέριξ αυτού μέρη μέχρι του νυν Γυμναστηρίου, όπου άλλοτε το καφενείον "της Πολιτείας", ήσαν το γενικόν νεκροταφείον των εκεί οικτρώς φονευομένων».

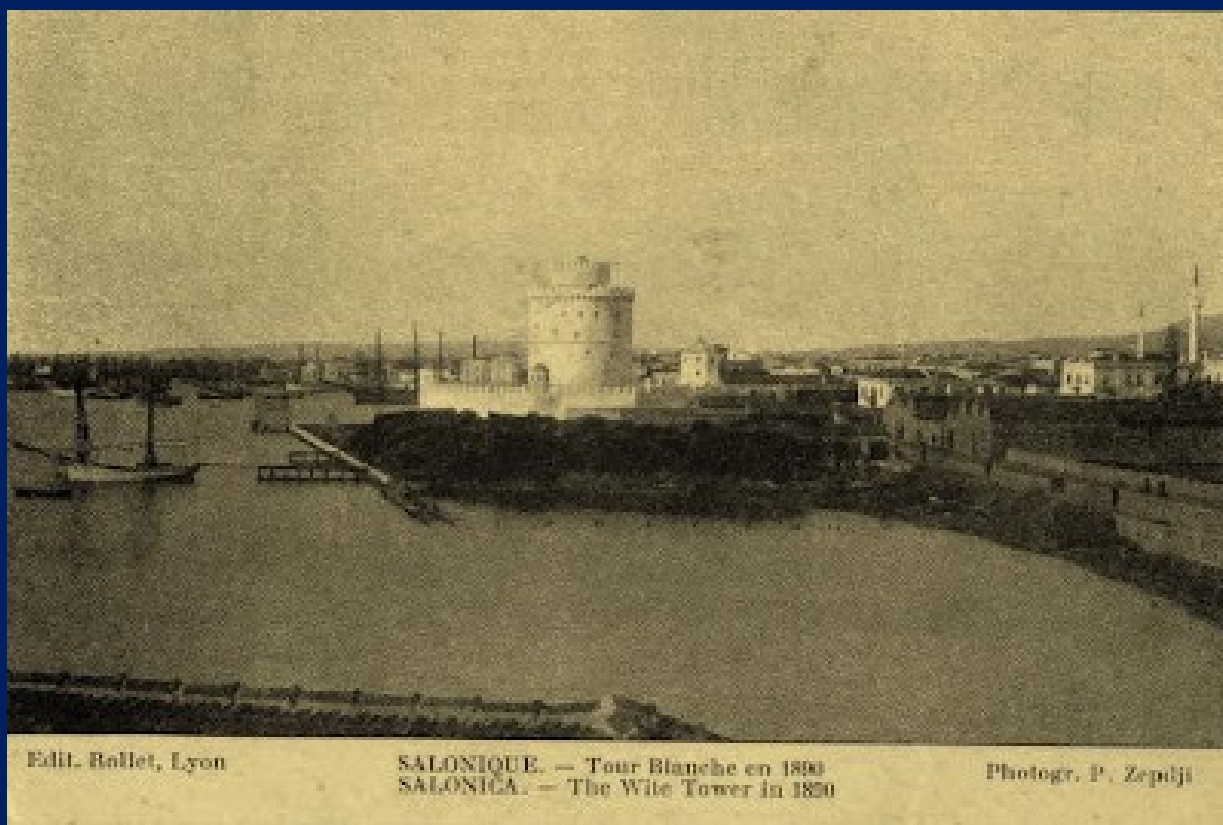
Παρεμπιπτόντως ας αναφερθεί ότι ο Λευκός Πύργος και προ της επαναστάσεως υπήρξε αγωνοθέτης του «καλού αγώνος» αφού κατά την παράδοση αποτέλεσε «μαρτυρολόγιον» πολλών χριστιανών.

Η παράδοση περί των Στουδιτών αναφέρει ότι οι αδελφοί Θεόδωρος και Ιωσήφ Στουδίτης φυλακίστηκαν το έτος 797 στο ευρισκόμενο στη θέση του Λευκού Πύργου φρούριο, στο οποίο έγραψαν μερικά τροπάρια, μεταξύ αυτών και τα στιχηρά των αίνων του Αγίου Δημητρίου, ύστερα από θαυματουργές εμφανίσεις του ως άνω αγίου.

Επί των εμφανίσεων του Αγίου Δημητρίου επί των επάλλξεων του Λευκού Πύργου κατά τις περιόδους της πολιορκίας της Θεσσαλονίκης υπάρχουν άφθονες αμάρτυρες αναφορές.

Υποστηρίζεται η θαυματουργή εμφάνισή του στα τείχη της πόλεως και κυρίως επί του Λευκού Πύργου σε εποχές στρατιωτικών επιθέσεων.

Το γεγονός αυτό ενέπνευσε πλήθος καλλιτεχνών που ανιστορούν με τα έργα τους τη θαυματουργή αυτή εμφάνιση του πολιούχου αγίου στις επάλξεις του πύργου με το σπαθί στο χέρι να υπερασπίζεται τη Θεσσαλονίκη. Το γεγονός αυτό εξηγεί την ύπαρξη, μέχρι πρότινος, ναϊδρίου εντός του πύργου και μάλιστα αφιερωμένου στον Άγιο Δημήτριο που από απόψεως θρησκευολογικής είναι ένας στρατιωτικός άγιος. Το ναϊδριο αυτό λειτουργικά εξυπηρετούνταν από ιερείς του Ιερού Ναού Νέας Παναγίας, αφού ανήκε στη δικαιοδοσία του.

Κεντρικόν σφαγείον και βασανιστήριον των Χριστιανών, λοιπόν, ο Λευκός Πύργος κατά τον έγκριτολόγιο Χρ. Γουγούση. Στίβος αγώνος και τόπος μαρτυρίου για πλήθος χριστιανών, πνευματικό πεδίο πάλης και ανάδειξης νεομαρτύρων.

12. ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΚΤΙΣΜΑΤΟΣ

1) Σχήμα: κυλινδρικό

2) Ύψος: 34 μέτρα (33,9)

3) Διάμετρος βάσης: 22,7 μέτρα

4) Ακτίνα βάσης: 11,35 μέτρα

5) Περίμετρος βάσης:

Η περίμετρος της βάσης του Λευκού Πύργου, λόγω του κυκλικού της σχήματος, υπολογίζεται με τον τύπο της περιμέτρου κυκλικού δίσκου που είναι $L=2\pi r$.

Εφαρμόζοντας τον τύπο αυτό έχουμε $L=2\pi r \Rightarrow L=2 \cdot 3,14 \cdot 11,35$
 $\Rightarrow L=71,278$ μέτρα

6) Εμβαδόν βάσης:

Το εμβαδόν βάσης υπολογίζεται από τον τύπο εμβαδού κυκλικού δίσκου δηλαδή $E_b=\pi r^2$

Μέσω αυτού λοιπόν έχουμε: $E_b=\pi r^2 \Rightarrow E_b=3,14 \cdot 11,35^2 \Rightarrow$
 $E_b=3,14 \cdot 128,8225 \Rightarrow E_b=404,5$ τετραγωνικά μέτρα

7) Εμβαδόν συνολικής επιφάνειας κτίσματος:

Για να βρούμε το εμβαδόν συνολικής επιφάνειας ενός κυλινδρικού σχήματος πρέπει αρχικά να υπολογίσουμε την παράπλευρη επιφάνεια μέσα από τον τύπο $E_p=2\pi r \cdot u$.

Έτσι $E_p=2\pi r \cdot u \Rightarrow E_p=71,278 \cdot 33,9 \Rightarrow E_p=2416,3242$

τετραγωνικά μέτρα

Έχοντας βρει το εμβαδόν της παράπλευρης επιφάνειας πηγαίνουμε στον τύπο $E_{ολ} = E_{π} + 2 \cdot E_{β}$ και βρίσκουμε το ολικό εμβαδόν.

Δηλαδή $E_{ολ} = E_{π} + 2 \cdot E_{β} \Rightarrow E_{ολ} = 2416,3242 + 2 \cdot 404,5 \Rightarrow E_{ολ} = 3225,3242$ τ. μ.

8) Όγκος σχήματος:

Τον όγκο κυλίνδρου μπορούμε να τον υπολογίσουμε μέσα από τον τύπο $V = E_{β} \cdot u$. Επομένως $V = E_{β} \cdot u \Rightarrow V = 404,5 \cdot 33,9 \Rightarrow V = 13712,55$ κυβικά μέτρα.

13. ΧΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΛΕΥΚΟΥ ΠΥΡΓΟΥ ΣΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

Το 1905 μπαζώνεται ο ανατολικός ορμίσκος και σε συνδυασμό με την ολοκλήρωση της κατεδάφισης του περιτειχίσματος δημιουργείται η Πλατεία Προόδου στην περιοχή της Εταιρίας Μακεδονικών Σπουδών και οι Κήποι της πλέον Τόρρε Μπλάνκα.

Κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ο Λευκός Πύργος στέγαζε το κέντρο διαβιβάσεων των Συμμάχων, ενώ το 1916 χρησιμοποιήσαν έναν όροφό του για τη φύλαξη αρχαιοτήτων από αρχαιολογικές εργασίες στη ζώνη ευθύνης του βρετανικού εκστρατευτικού σώματος. Μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης (1912), το μνημείο περιήλθε στο ελληνικό δημόσιο και έως το 1983 φιλοξένησε την αεράμυνα της πόλης, το εργαστήριο Μετεωρολογίας του Πανεπιστημίου και συστήματα Ναυτοπροσκόπων.

Ακόμη χρησιμοποιήθηκε για την αεράμυνα της πόλης και ως Εργαστήριο Μετεωρολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Οι τελευταίοι που στεγάσθηκαν στον πύργο πριν από την αναστύλωσή του ήταν οι Ναυτοπρόσκοποι. Στην αρχή του 20ού αιώνα στο χώρο γύρω από τον πύργο λειτουργούσε το περίφημο **καφενείο και το "Θέατρο του Λευκού Πύργου"**, που κατεδαφίστηκαν το 1954, με σκοπό την επέκταση του πάρκου.

Το 1983-1985 έγινε από την 9η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων η αναστήλωση του μνημείου και η μετατροπή του σε εκθεσιακό χώρο. Με την ευκαιρία του εορτασμού των 2.300 χρόνων από την ίδρυση της Θεσσαλονίκης, στέγασε την έκθεση **"Θεσσαλονίκη - Ιστορία και Τέχνη"**, ενώ το 2001 την περιοδική έκθεση **"Ωρες Βυζαντίου - Καθημερινή ζωή στο Βυζάντιο"**.

Το Σεπτέμβριο του 2008 εγκαινιάστηκε η νέα μόνιμη έκθεση που αφορά την ιστορία της Θεσσαλονίκης από την ίδρυσή της μέχρι

και τις μέρες μας. Η έκθεση συγχρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Πολιτισμός, 2000-2006) και από το Ελληνικό Δημόσιο (Υπουργείο Πολιτισμού).

Το σύμβολο της Θεσσαλονίκης ήταν μέρος των τειχών της πόλης, τα οποία κατεδαφίστηκαν το 1867. Δεν γνωρίζουμε πότε ακριβώς χτίστηκε. Πιθανά ήταν έργο Ενετών μαστόρων (1423 - 1430). Κατά μία άλλη εκδοχή φέρεται να έχει χτιστεί το 1536. Η πιθανότερη όμως χρονολόγηση του μνημείου τοποθετείται αμέσως μετά την κατάκτηση της Θεσσαλονίκης από τους Τούρκους(1430). Γύρω από τον Πύργο υπήρχε χαμηλό προτείχισμα, το οποίο κατεδαφίστηκε το 1911.

Ο Πύργος και οι κήποι του αποτέλεσαν το επίκεντρο της κοσμικής και πολιτικής δράσης της Θεσσαλονίκης. Από τους 10.000 διαδηλωτές να τραγουδούν την Διεθνή σε μια εκδήλωση της Φεντερασιόν με αφορμή την εκτέλεση του αναρχικού Φερρέρ στην Ισπανία το 1910 μ.Χ., στην παρέλαση του Ελληνικού στρατού το 1912 μ.Χ., τη συγκέντρωση των οπαδών της Εθνικής Αμύνης το 1916 μ.Χ., το στολισμό του με τεράστιες

μαύρες λωρίδες λόγω του θανάτου του βασιλιά Γεωργίου το 1917.

Τα καταρριφθέντα ζέπελιν του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, τον Κωνσταντινουπολίτικο θίασο νάνων του 1921 μ.Χ., την αναβίωση του ως φυλακή τούρκων αιχμαλώτων μετά την απόβαση στην Σμύρνη στην Μικρασιατική Εκστρατεία, τη συγκέντρωση του πρώτου συλλόγου καταναλωτών το 1922 μ.Χ., το πολυτελές κουρείο των κήπων, το πρώτο τραμ το 1927 μ.Χ. μέχρι και την γιορτή του Προσφυγικού Φοίνικος το 1929 μ.Χ.

Η βαφή του Πύργου με βαφή παραλλαγής κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο αποτέλεσε μια επιπλέον σελίδα στις χρωματικές αλλαγές του κτιρίου.

Από το 1983 έως το 1985 η Αρχαιολογική Υπηρεσία συντήρησε και αναστήλωσε το μνημείο και το διαμόρφωσε σε εκθεσιακό χώρο.

Από το 1985 έως το 1994 λειτούργησε η μόνιμη έκθεση «Θεσσαλονίκη: Ιστορία και Τέχνη». Το 1994 άνοιξε το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού και τα εκθέματα άρχισαν να μεταφέρονται σταδιακά σε αυτό.

Το 2001 παρουσιάστηκε στο Λευκό Πύργο η εντυπωσιακή έκθεση «Καθημερινή ζωή στο Βυζάντιο» στο πλαίσιο του δικτύου τριών εκθέσεων με το γενικό τίτλο «Ωρες Βυζαντίου, Έργα και Ημέρες στο Βυζάντιο».

Το 2002 παρουσιάστηκε έκθεση έργων του ζωγράφου και συντηρητή αρχαιοτήτων Φώτη Ζαχαρίου με τον τίτλο «Άθως: Αποτυπώσεις και Μνήμες».

Ανήκει διοικητικά στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού και από το 2006 λειτουργεί μόνιμα ως Μουσείο Πόλης της Θεσσαλονίκης.

14. Ο ΛΕΥΚΟΣ ΠΥΡΓΟΣ ΣΗΜΕΡΑ

Αποτελεί το πλέον χαρακτηριστικό μνημείο της Θεσσαλονίκης και ταυτόχρονα έμβλημα της πόλης. Ο Λευκός Πύργος, στην παλιά παραλία, τον αγαπημένο χώρο περιπάτου των Θεσσαλονικέων, είναι κατασκευή των μέσων του 15ου αιώνα μ.Χ. και αντικατέστησε τον παλαιό, κατεστραμμένο πια εκείνο τον καιρό, βυζαντινό πύργο, που όριζε το πέρας του οχυρωματικού τείχους προς την πλευρά της θάλασσας.

Παρότι αποτελεί το αγαπημένο μνημείο της πόλης, η ιστορία του διά μέσου των αιώνων, είναι αρκετά σκοτεινή. Για τις συνθήκες ανέγερσής του δεν γνωρίζουμε πολλά πράγματα, ο τρόπος ωστόσο κατασκευής του και το γεγονός ότι ανταποκρινόταν στη νέα εποχή της πολιορκητικής τέχνης, που προέβλεπε τη χρήση πυροβόλων όπλων, μαρτυράει ότι τουλάχιστον οι σχεδιαστές του – αν όχι και οι μαστόροι, θα πρέπει να ήταν Βενετσιάνοι. .

Σήμερα στο εσωτερικό του στεγάζεται η έκθεση των χριστιανικών αρχαιοτήτων, περιλαμβάνοντας αντικείμενα χρονολογημένα από το 300 μ.Χ. περίπου ως το 1430 και με προέλευση κυρίως τη Θεσσαλονίκη. Η έκθεση είναι κατανοητή ανά ορόφους. Στο ισόγειο εκτίθενται νομίσματα, χριστιανικοί λύχνοι και ψηφιδωτά δάπεδα, κυρίως από την Παλαιοχριστιανική Περίοδο. Αναδεικνύοντας στοιχεία που διακρίνουν διαχρονικά τη Θεσσαλονίκη, όπως ο αστικός χαρακτήρας της, η έκθεση εστιάζει σε στιγμές-ορόσημα και σε ιδιαίτερες πτυχές της ζωής της πόλης.

Οι θεματικές ενότητες που αναπτύσσονται στο ισόγειο, στους πέντε ορόφους και στο δώμα του Λευκού Πύργου αναφέρονται στη θέση της Θεσσαλονίκης στον γεωγραφικό χώρο, στις μεταμορφώσεις του δομημένου χώρου, σε σημαντικές στιγμές της ιστορίας της, όπως αυτές αναδεικνύονται μέσα από τα μνημεία της, στην κομβική εμπορική της θέση στο σταυροδρόμι χερσαίων και θαλάσσιων δρόμων, στους κατοίκους της, στην πνευματική και πολιτιστική ζωή της, αλλά και στις γεύσεις της.

Έτσι, οι επισκέπτες έχουν την ευκαιρία να πραγματοποιήσουν ένα γοητευτικό ταξίδι στο χρόνο από την ίδρυση της Θεσσαλονίκης έως και το πρόσφατο παρελθόν της, με συνοδεία τους ήχους, την ιδιαίτερη ατμόσφαιρα, το πνεύμα και τις γεύσεις της πόλης.

Στον πρώτο όροφο υπάρχουν αρχιτεκτονικά μέλη, κιονόκρανα, σπαράγματα επιτοίχιων μωσαϊκών, αγάλματα και αργυρές λειψανοθήκες. Στο δεύτερο όροφο, που αποτελεί μία αυτόνομη ενότητα αφιερωμένη στη μετά θάνατο ζωή βρίσκονται επιτάφιας

στήλες, κοσμήματα, υφάσματα και γυάλινα αγγεία, που αποτελούσαν κτερίσματα τάφων και ταφικές τοιχογραφίες.

Στον τρίτο όροφο εκτίθενται ανάγλυφες εικόνες, εκκλησιαστικά λειτουργικά σκεύη, μολυβδόβουλα και νομίσματα. Τέλος, στον τέταρτο όροφο υπάρχει έκθεση Βυζαντινής μνημειακής ζωγραφικής.

Σε κάθε ενότητα έχουν προβλεφθεί δύο επίπεδα πληροφόρησης: στον κεντρικό χώρο του ορόφου αναπτύσσεται κάθε θέμα συνοπτικά, ενώ στα περιμετρικά δωμάτια υπάρχουν εφαρμογές για εμβάθυνση σε επί μέρους πτυχές του, επιτρέποντας στους επισκέπτες να επιλέξουν τον ρυθμό με τον οποίο θα κινηθούν.

Ο εξώστης του Λευκού Πύργου λειτουργεί όχι μόνο ως χώρος θέασης της πόλης και της γύρω περιοχής, αλλά και ως προέκταση του εκθεσιακού χώρου. Σε επιλεγμένες επάλξεις έχουν τοποθετηθεί ενημερωτικές πινακίδες, που πληροφορούν τον επισκέπτη για το τι βλέπει σήμερα και τι έβλεπε κανείς άλλοτε.

Το πρακτικά αδύνατο εγχείρημα παρουσίασης 23 αιώνων ιστορίας σε έναν συνολικό χώρο μόλις 450 τ. μ. ήρθε εις πέρας με επιτυχία με τη βοήθεια των νέων τεχνολογιών: οι πληροφορίες παρουσιάζονται κατά κύριο λόγο μέσα από ένα εντυπωσιακό σύνολο εφαρμογών εικόνας και ήχου, με τη μορφή προβολών, παρουσιάσεων βίντεο και διαφανειών, ηχητικών ντοκουμέντων και πολυμεσικών εφαρμογών σε οθόνες αφής, που συνδυάζονται αρμονικά με τον περιορισμένο αριθμό αρχαίων αντικειμένων που εκτίθενται.

15. ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΣΤΗΝ ΕΚΘΕΣΗ

Η ιστορικότητα και η ιδιόμορφη εσωτερική διαμόρφωση του οχυρωματικού Πύργου δεν επέτρεψαν την πραγματοποίηση των απαραίτητων επεμβάσεων προκειμένου ο Λευκός Πύργος να διαθέτει τις βασικές υποδομές ενός σύγχρονου μουσειακού κτιρίου. Έτσι, η έκθεση δεν διαθέτει κλιματισμό, τουαλέτες για τους επισκέπτες, αναψυκτήριο ή βεστιάριο.

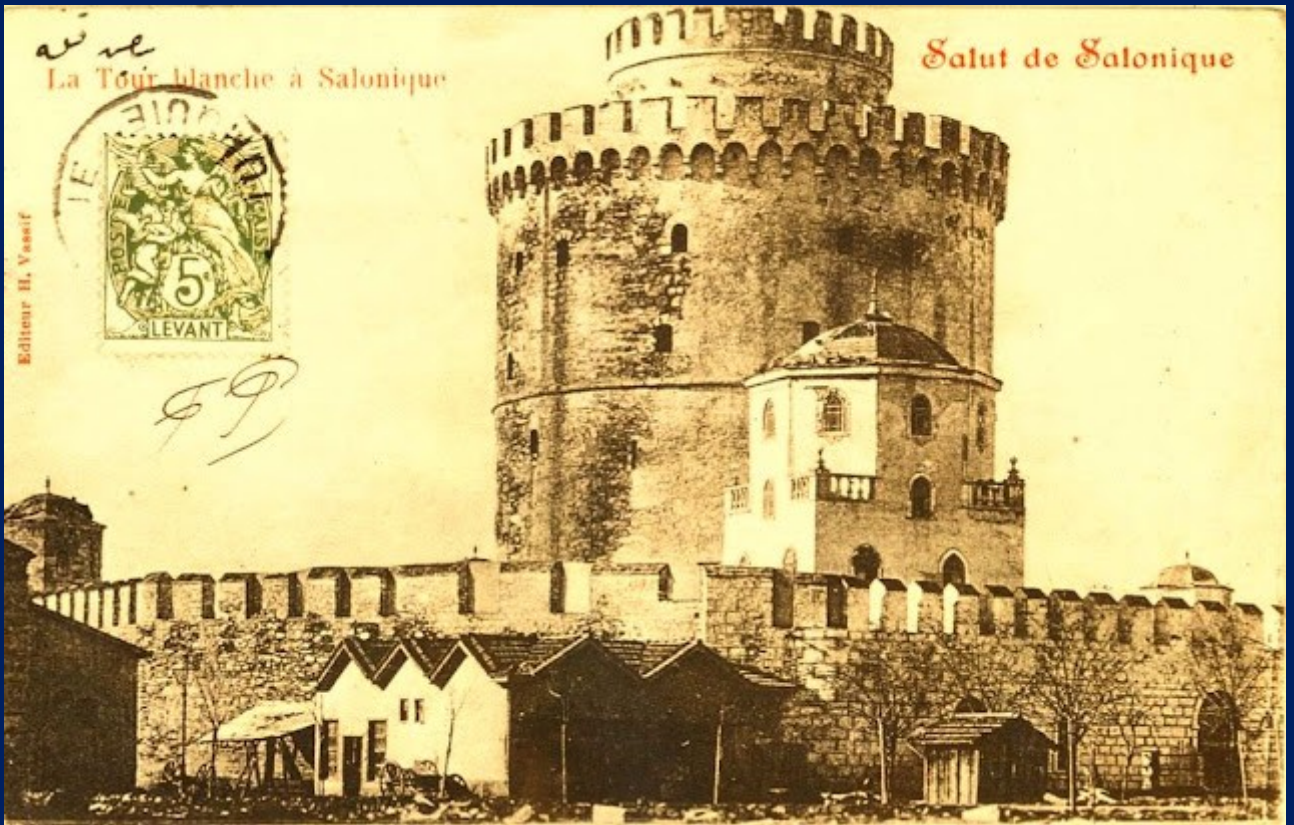
Καθώς, επίσης, ήταν αδύνατη η εγκατάσταση ανελκυστήρα, τα άτομα με κινητικά προβλήματα έχουν τη δυνατότητα να

επισκεφθούν την έκθεση μόνο εικονικά, μέσω πληροφοριακών σταθμών στο ισόγειο του κτιρίου.

Η ανάγκη διατήρησης σταθερών κλιματικών συνθηκών και η περιορισμένη αντοχή του μνημείου επιβάλλουν τον αυστηρό έλεγχο της ροής των επισκεπτών, κατά τις διεθνείς πρακτικές. Σύμφωνα με ειδική μελέτη, ο αριθμός επισκεπτών που θα βρίσκονται ταυτόχρονα στο μνημείο δεν μπορεί να υπερβαίνει τους 70, προκειμένου να διατηρούνται οι κατάλληλες συνθήκες θερμοκρασίας και υγρασίας.

16. ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

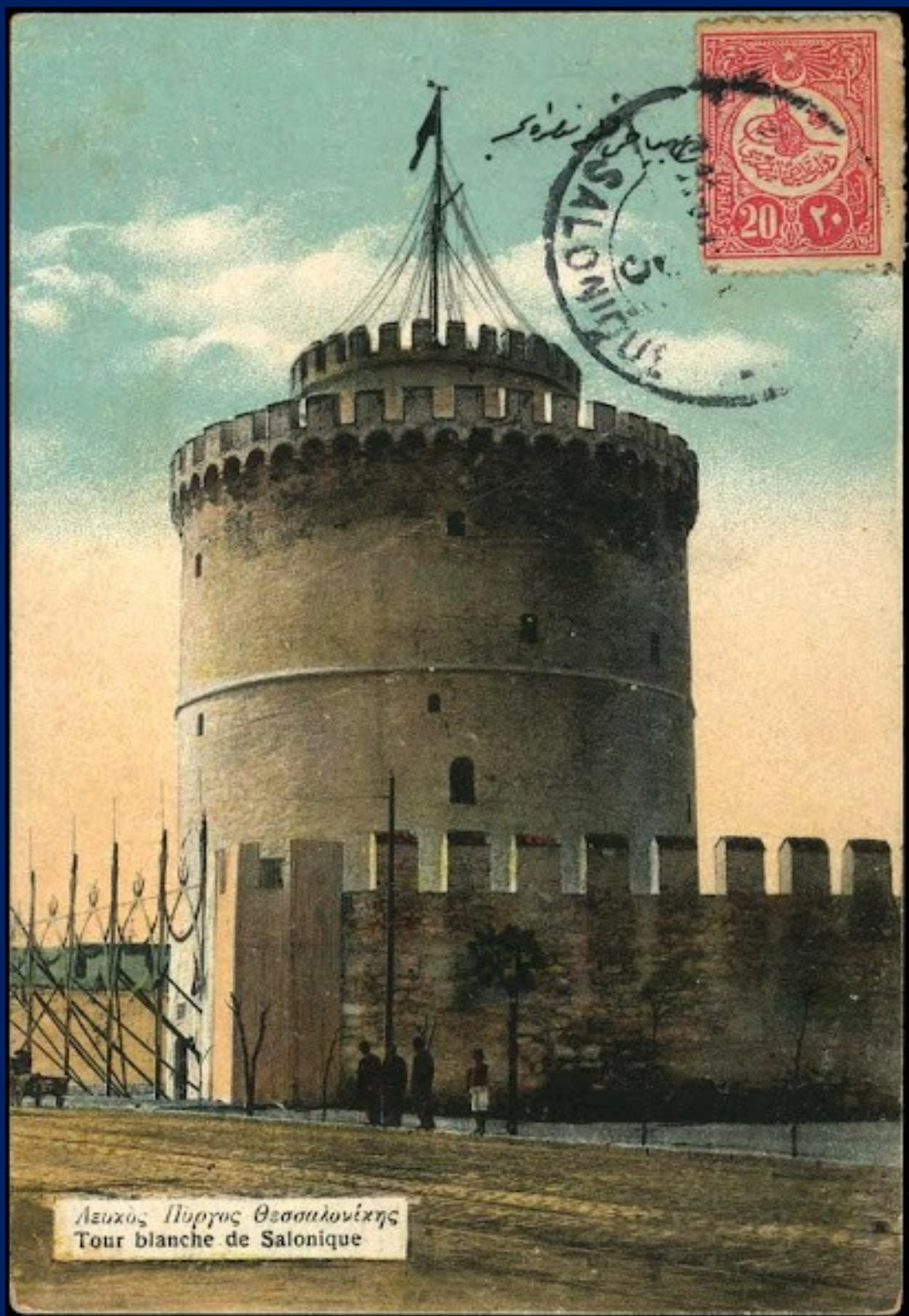

41.—ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ Ὁ Λευκός Πύργος
Ἐπίθετος "ΚΛΑΟΣ", Θεσσαλονίκη

THESSALONIKI La Tour Blanche
(Π.Α.Σ. 40-54)

Λευκός Πύργος Θεσσαλονίκης
Tour blanche de Salonique

ΠΗΓΕΣ :

(1) :

http://www.hellenic-college.gr/db_data/publications/studentbooks/white-tower-2012.pdf

(2) :

http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=859

(3) :

<http://www.lpth.gr/gr/>

(4) :

http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9B%CE%B5%CF%85%CE%BA%CF%8C%CF%82_%CE%A0%CF%8D%CF%81%CE%B3%CE%BF%CF%82#cite_ref-culturegr_7-6

(5) :

http://history-pages.blogspot.gr/2012/04/blog-post_12.html

(6) :

<http://thess.gr/blog/1430>

(7) :

http://greekworldhistory.blogspot.gr/2013/09/blog-post_15.html